

1789.

H A D I
T Ö R T É N E T E K.

Költ Bétsben, Juliusnak 14-dik
Napján.

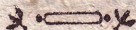
(Folytatás a előzőnek.)

Augustusnak 9-dik napján éjfélt után, DE
VINS Hadi Tárnokmester Úr, nagy tse-
desfében által vitte népét az *Unna* vizén,
és az ellenlégnek *Dubitzánál* táborozó sere-
gére ütött még jó hajnalban. A' Törököt
csak hamar el-rémítette népünknek reájok
lett ütése. Sokan ijjedtekben lovakra kap-
ván, azokat farkalták, pedig a' tövekről
el sem oldották. Mellyre nézve könnyű volt
a' hirtelen ott termett Gyalogságnak az ily-
lyeneket paripáikról le-lövöldözni, vagy le-
szurdálni. A' Török meg-futamodván, az
A. egész

egész tábort kezünknel hagyta, melyet az után de Vins Vezér a' győzedelmes katona-fágnak prédául által engedett. A' megfutamodott ellenfég *Agino Berdo* nevezetü hegyre telepedett, a' miéink pedig hozzá fogtak Dubitzának ágyuzásához, olly keményen, hogy már Augusztusnak 13-dikán inkább hasonlított Dubitzza egy öfzve hányt rakás köhez, mintsem valamelly várhoz. — Ez alkalmatofsággal VEREBÉLYI Ingenieur Kapitány Ur, nagy érdemü Hazánkfia, kimutatta mind ferény munkáságát, mint bátor szívüségét az által, hogy hirtelenféggel a' Török ellen, egy igen veszedelmes helyen tántzot készítettett.

Augusztusnak 18-dik napján LAUDON, fő hadi Vezér, Bétsből Dubitzza alá le-érkeze, 's életének már szintén estvéjén az egész sergnek örvendező szivből származott kiáltásai között a' fő-igazgatást által vevé. E' meglévén, a' vár lövöldöztetéséhez ujjra hozzá fogatott. Az alatt az *Agino Berdo* hegyről a' miéinkre le-rohant ellenféget olly hathatósan vissza verte, hogy a' megöletett, vagy sebefedett ellenfégnak száma hét százra felment. De hogy a' nagy szorongattatások között-is a' várbeliek magokat feladni nem akarták, Laudon a' vár felé görbén menő árkokat áfatott, 's más föld alatt való titkos mene-

meneteleket készítettet, a' fal törő ágyukat-
 is éppen a' vár foka alá vitette. A' várbeliek
 azon utolsó veszedelmet látván, Augustus-
 nak 26-dik napján magokat fel-adták, mint-
 hogy az Agino Berdon fekvő Törökök-is
 akkorra viradóra őket ott hagyták. Az ok
 nélkül való vér-ontásban nem gyönyörködő,
 és a' fegyver közt-is embernek lenni meg-
 nem szünt Heros, a' Tsászárnak *Szabátsnál*
 adott példája szerint, a' várban találtatott
 fejer népet és gyermekeket országokba sza-
 badon el-eresztette; a' vár védelmezésére
 vólt férfiakat pedig, kik 400-nál valamivel
 többen vóltak, mint rabokat meg-tartotta.
 Az el-foglalt Dubitza várát, melly alatt
 annyi vitéz katonánk vére omlott, a' fő
 Vezér azonnal a' levegő eget rontó fok hólt
 testtől 's dögtől ki-tisztította, falait újra
 fel-építtette, és őrizetére egy Battalion Gya-
 logsfágot hagyván, *Novi* vára alá vezette
 győzedelmes seregét. Septembernek 11-kén
 hozzá fogván az ostromhoz, naponként kö-
 zelebb ásta magát népünk a' vár falához.
 Az ellenség mindent el-követett, hogy a'
 közelítő, 's már ágyuival a' várban fok kárt
 tsináló katonáinkat az árkolásfokból ki-verje.
 Arra nézve mind a' várbeli nép, mind pe-
 dig annak segítségére érkezett valami 7000ig
 való Bosznyákok nagy dühöfsséggel rohantak
 népünkre, de diadalmason vissza veretettek.

Hanem más izben a' mieink-is szerentsétlenek valának; midőn tudni-illik a' várnak már alkalmasint meg-rongált, 's meg-is hafadozott falait akarták meg-hágni. Már az idő néki kezde esősödni, 's árkaikat tsak nem egy ember magasságyira vízzel bé-tölteni; de mind ezek sem voltak elégségesek a' nagy lelkü Laudonnak tzeljától való el-rettenté-
lére, mellyet azután Oktobernek 3-dik napján, a' kivánt vég követett-is. Mert e' volt az a' győzedelemnek napja, mellyen a' Laudon' vitéz serege Noviba erő hatalommal a' vár falainak tsorbáin bé-rontott, 's azt 700 főből álló őrző népével együtt diadalmason el-foglalta; adván egy felől igazságának, más felől kegyelmességének szembe tűnő jeleit. Ugyan-is az életben meg-maradott affzonyokat, 's gyermekeket hazájokba hely-lyebb késértette, a' sebbe esett Törökök szá-mára, kik 100-ndl többen voltak, azonnal gyógyítókat rendelt. A' Legényfégnek a' Strázsamesterekig dupla zsoldot osztogatta-tott, a' főbb Tízteknek hívfégeket, 's álha-tatóságokat pedig a' Fejedelem előtt eleven színekkel le-festette, és maga közben-vetéfe által, fokakat nagyobb Tíztségre lépetett; KLEBEK Generál Majorral-is, a' ki néki az ostrom idején keze lába volt, a' Tillier gya-log Regementjét el-nyerette. Részünkről, mind öszve a' vár meg-vételéig, az el-estek-nek,

nek, 's meg-sebefedteknek, vagy el-fogadtaknak számok megy közel ezerre.

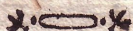
A' fáradhatatlan fő Vezér Novinál mulatott Oktobernek közepe tájjaig, a' melly idő alatt abban foglalatoskodott, hogy a' várat a' fok hólt testektől ki-tisztítatván, azt ujja meg-erősíthesse, és még ezeken kívül a' *Török Gradiska* meg-vételére való szükséges rendeléseket-is innen meg-tehesse. Meghagyván Báró de Vins Urnak, mi tévő lenne a' Horvát Országban maradt seregekkel, maga a' diadalmas fő Vezér az *újj Gradiskai* *) táborhoz vette útját, hová meg-érkezvén, leg-ottan a' külső városnak azt a' részét, melly még eddig magának az ellenfégnak tüzétől meg-maradt, hamuvá tette. De további szándékában a' be-következett első és hideg miatt nem boldogulhattott. — Novembernek 15-dik napjára Lau-

A 3

don

---

*) Hogy a' neveket öszve ne keverjük, szükséges meg-jegyezni, hogy a' Száva környékén három *Gradiska* nevű helység fekszik. Ó *Gradiska*, és *Török Gradiska* (másképpen *Berbir* a' neve), a' Száva partján egymásnak által-ellenében fekszenek. *Újj Gradiska* egy kevesé távol esik a' Száva vizétől, fekszik Ó *Gradiska* és *Pozsega* között.

don *Zimonyba* (Semlin) érkezett, melly napon a' Theresia rendjének gyűlése tartott, és az érdemesebbek, kik között LIPTAI Oberstlieutenant, VUKÁSOVITS Májor, és SOKOLOVITS Kapitány Urak-is voltak, a' kissebb kereszttel meg-tiszteltettek. Innen ismét seregéhez vissza tért, és midőn a' szükfeges rendeléseket meg-tette, Báró de Vins Urat maga helyébe hagyá, 's úgy telelni Bétsbe vissza jöve. Seregei Novembernek 20-dik napján véget vetvén a' sikon való táborozásnak, Horvát és Tót Országoknak helyébe téli szállásra el-ozzlottak.

Már itt, az ezen folyó 1789. esztendőben lett történeteknek elő-adásához kellene fognunk, hanemha még két dolog állana előttünk. Eggyik némelly különös magok víseletű vitéz Uraknak meg-nevezése; második a' *Mitrovszky*, de ugyan tsak *Laudon* fő igazgatása alatt lévő ferege, Tót országban adott vitézfége próbáinak egy két szóval való illetése.

Azon Tiszt Urak, kik több érdemes Társaik között kiváltképpen ki-mutatták magokat, név szerént ezek: Gróf *Pejachevich*, *Czernel*, *Fröhlich*, és *Pehárnik* Obersterek; *Hiller*, *Bajalich* Oberstlieutenantok; *Kovachevich*, és ama' 70 esztendős *Szahich* Majorok.

Ma-

Maga az érdem ellen vétenénk, ha OTSKAY Oberflieut. Urat, vezérlése alatt lévő 3-dik Batalionnyával a' Ferdinand magyar gyalog Regementyének említeni el-mulatnánk. Maga a' fő Vezér alig talál szókat az Oberflieutenant Ur' meg-dítségére, népét pedig azon nemes vallás-tételével magasztallya, hogy ő néki valóságos Granatirofok helyett vólt, ámbár a' *Gréffen* Lovassaival, az *Eszterházy*'s *Preis* két Batallionnyával, valamint átallyában a' Horvátokkal való meg-elégédését-is bővön ki-jelentette.

A' F. M. L. Gróf *Mitrovszky* feregének több apróbb győzödelmei felett, különös figyelmetefséget érdemel, a' Török Gradiskánál fekütt ellenség táborának általa, Septembernek 11. napján lett el-foglaltatása, melly alkalmatofsággal 50 Törökök estenek-el. Maga-is *Saranlia Basa* *) magát itten

A 4

fel-

---

*) Ez a' *Saranlia* már (mint szokták nevezni) két ló-farku Basa vólt, igen szép és vitéz ember Dubitzánál még a' Spanyol forompókat-is mind által - ugratta. Itt már a' népe meg-fzaladott, 's még-is maga olly vakmerőfégre vetemedett, hogy egyedül a' mieink felé rugaszkodott, dsidáját fel-lökvén 's meg el-kapván, tsak úgy jádzodozott, hanem midőn már

fel-áldozta. A' mieink közzül négyen meg-ölettettek, heten meg-sebefedtek, öten nem találtattak - fel. *Quosdanovich* Obester, most Generál, Oberstlieutenant *Pongrdtz*, és Major *Breschern*, igen vitézül forgatták magokat. De lássuk, mik estek 1789-dik esztendőben.

Alig pihente - ki jól magát a' Horvát katonafág, már ujra fegyverhez kéntelenítetett fogni, és Februáriusnak 23. napján, ámbár igen zuzmarázos időben, *Váku* alá ment, melly tájon a' Törökök igen nagy mozgásban voltak. Itt ama' híres Töröknek *Chachich*-nek *) kuláját (kis várát) fel-égették, 's 21 Törököt magokkal el-hoztak. Azon a' Bosznyákok igen meg-boszfzonkodván, fok kézzületek után, 16 ezeren öszve-tso-

---

már népüktől nem meffze vólna, a' fok felöl reá tett lövés után lováról le-fordula. — Testén tizenegy sebnél többet találtak. Még élt, a' mikor a' szabad seregbeliek hasát felhasították, fülét, órrát el-vágták; ezt az okát adván kegyetlenkedéseknek, hogy ő velek-is kegyetlenül bánt, míg füldes Urok vólt.

*) A' Horvátoknál *ch* úgy hangzik, mint a' Magyaroknál *ts*, példának okáért *Kováchich*, *Kovátsits*.

tsoportoztak, és Májusnak 23. napján *Lika* felé nyomultak *). Annak egyik része a' mi vigyázatra ki rendelt Legényeinket vízfőzárta verte, és minekutánna fok helyfégeit, mellyeket tavaly vettünk vőlt el, el-égette vőlna, egész *Trubárig* jőtt, ámbár nem minden akadály nélkül. A' még ez itt így történt, más helyeken folyt a' kéméletlenül ontott keresztény 's török vér. A' többek között tsak egy viadal, a' mellyben mintegy 800 bé-sántzolt emberünk, közel húsz annyid magával szállott szembe, el-vitt a' két részről többet három ezer embernél. — Rettentő vőlt ez a' verekedés, a' mellyben Horvátaink mint meg annyi oroszlanýok viaskodtak. Ugyan-is, mivel, a' segítség távol léte miatt, idejében oda nem érkezetett, a' porok-is, és golyóbisfok már el-fogyott vőlt, el-tökélették magokban, hogy inkább életeket Hazájokért ditsőségeffen fel-áldozzák, hogy sem magokat rabfágra adják. — Részünkről el-estenek 11 Tisztek, és fok száz vitéz embereink.

A 5

De

---

*) *Lika* egy kerületnek neve Horvát Országának végső tsútsán, a' Velentzei Dalmátziával határos.

De a' Törökök-is meg-adták a' kerefsz-tény vérnek az árrát; mert ha tökéletesen övék lett volna-is a' győzedelem: még-is úgy gyakran nem kívánnának győzedelmeskedni. Azonban pedig ugyan csak a' mieink által, kik bátor későn érkeztek, a' tsatapiatzról gyalázatosan el-verettettek; úgy hogy alig vólt annyi idejek, míg egynehány hólt testet szokáfok szerint magokhoz vehettek, kéntelenítettvén nagyobb részét hagyni a' vérrel festett mezőn.

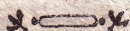
LAUDON Fő Hadi Vezér, Május elein érkeze-le Horvát Országba. Leg-elsőben-is az eránt gondoskodott, 's tette-meg a' szükfeges rendeléseket, hogy az elefégre nézve hátra-maradás ne legyen. Népét ez után *Szluin* városához táborba szállította, olly szándékkal, hogy *Czetin* várát, melly ide csak egy órányi föld, meg-szállaná. De midőn ez a' bölts Vezér maga tulajdon fze-meivel meg-visgálta volna a' vár fekvését, úgy találta, hogy egy ilyen tsekély, de nagy köfziklás hegy tetején fekvő vár megvételére több erőt kellene vesztegetni, hogy sem mint az azt meg-érdemlené. Mellyre nézve szándékát azonnal meg-változtatta, és táborát Juniusnak 20. napján ó Gradiska alá vezette.

Az

Az alatt még ezek így estek, mintegy 8000 emberből álló ellenség Dubitza környékén földünkre bé akart ütni; de ennek *Kufsevich* Kapitány, a' ki maga mellé a' *Kozaratzi* hegyre 545 embert nagy nehezen öszve kerétett, olly hathatóssan ellent állott, hogy azt kéttzeri meg-támadása után-is, diadalmasan visszaverte.

A' mieink közzül 7-en estenek-el, 17-en meg-febefedtek; az ellenség közül leg-alább-is két százan végeződtek-ki, kik között hogy fő emberek-is lehettek, a' tsata-pia-tzon heverő kardokból, ruha darabokból, 's a' kézre került lovakból lehet gyanítani.

Juniusnak 22-dik napjára az ó Gradiskai táborhoz öszve gyült a' Berbir ostromlására ki-rendelt nép a' fő Vezér parantsolattya-ból, 23-dikára viradóra által-is költözött a' Száva vizén a' Török földére. Már jó hajnalban, ó Gradiskából hozzá fogtak a' mieink a' török várnak lövöldözéséhez. Minthogy azonban méltán lehetett tőle tartani, ne hogy az ellenség a' várnak segétségére jönné, tehát a' Szávától fogva a' Verbaska vizéig, melly Berbiren felül szakad a' Szávába, Laudon számtalan katonafága és föld-
népe

népe által árkot kezdett hányatni *). Ezenkívül még négy föld-várak' készítettéséhez is fogatott **), az ellenfégnak, ha jönni találna, annál jobb móddal lehető meg-gátoláfora. 24-dikén a' mieink szénát és abrakot fzedtek-el a' Törököktől; 25-dikre viradóra az árkolás és a' föld várak el-készültek, és fok katonákkal 's ágyúkkal meg-rakattak. Hogy még annál jobban környül vehesse Laudon Berbirt, ó Gradiskának az alsó várofsánál-is hidat készítettett a' Száva vizén. Ezen midön Juniusnak 25-dik napján estve felé népünknek *Schindler* Generál alatt való része által akara költözni, mind a' várból az örizök, mind az erdőből azok, kik a' vár segittségére jöven, oda vették vólt magokat, a' miéinknek által költözéseket meg-akarták gátolni. De midön látnák, melly siettséggel nyomúlnak a' hidon feregeink a' fok ágyúkkal, azonnal az erdőből
jöt-

---

*) Ezt a' Frantziák retránsmánának (retrenchement) híjják, és ezen nevezet alatt minden árkolást vagy hányást értenek, a' melly az ellenféget a' kár-tevésben meg-gátolja.

***) Frantziáúl Redout. Ennek a' formája többnyire négy szegü, körül vagyon árkolva, és ágyúkkal meg-rakva.

jöttek, el-szélledtek, a' várbeliek pedig olly nyakra főre vissza vonúltak, hogy marháikat sem értek rá a' várba bé-hajtani, hanem kéntelenítették a' mieinknek prédául engedni. Szerentsétlen vissza térések után, keménnyen hozzá keztek az ágyuzáshoz és embereinkből hármat el-is ejtettek, 's ugyan annyit meg-sebesítettek, kiknek egyike *Draskótz*y Ur volt, a' Gróf Nádasdy gyalog Regementye Obestere.

A' fő Hadi Cancellariától ki-adott tudósítás szerint, Juniusnak 27. napjától fogva, 2. Juliusig, szakadatlanúl, újjabb lépéseket tett éjjel és nappal, a' fáradhatatlan fő Vezér a' vár ostromlására, 's meg-vételére szükfeges készületeknek szerentsés végre lehető hajtásában. Ámbár az ellenség keménnyen ágyuzott, 's lövöldözött-is munkáinkra, nevezetesen egyszer a' többek között egész éjjel és nappal, ámbár egy izben ki-is ütött; de még-is a' mieink már felette igen fokra mentek, úgymint: a' hidak fántzait rész szerint meg-nagyobbitották, rész szerint pedig ágyúkkal meg-erősítették; a' Verbaska vizén rekesztöt tsináltak, olly tzélllyal, hogy a' vizet meg-növtethesék, 's azt, a' mikor kívántatna, az ellenség ellen használhassák, a' teméntelen Batteriákat, az az a' helyeket, mellyekre az ágyukat az ellenféges várnak elle-

ellenébe ki-szegezhefsék, minden felöl elkészítették; a' Verbaska környékén a' fákat 's a' bokrokat, mellyekbe az ellenfég könnyen be-vehette volna magát, ki-irtották, tsavargós menetelü árkokat hánytak, és azokat a' vár alá igen közel vitték. A' midön ezen mukákban sok száz és ezer ember, rész szerint katona, rész szerint pedig föld népe foglalatoskodott, mások a' vár egyik kapujára, bástyáira, fokaira ágyúztak, és a' vár falaira ki-szegzett ágyúkra olly erőssen lövöldöztek, hogy azokat fekvő helyeikből a' golyóbisokkal ki-vették. Hogy az ellenfégnek, a' munkáfsainkra való tüzelését meg-akadályoztathafsák, közibe gránátokat, bombákat, kártátsokat (bádogba tsomóftól bé-tsinált apró golyóbisokat) nem külömben szökdöső (ricochet) és tüzes golyóbisokat hánytak, mellyek Juniusnak 30-dikán olly tüzet tsináltak a' várban, a' melly egész éjtfzaka tartott. A' miéink közzül az említett idő alatt 7-en ölettettek-meg, a' meg-sebedteknek száma megy 39-re, kik közzé tartoznak három Tiszt Urak-is, úgymint: Hadnagy *Michich* a' Gradiskai Regementből; Hadnagy *Vifchoda* az árok ásók (sappeurok) közzül; és *Orelly*, Zászló Tartó a' Deutchmeister Regementyéből, kinek a' golyóbis egyik lábát el-hordta. Különösen ki-mutatták magokat vitézségek 's alhatatofságok

ál-

által a' már fellyebb említett Michits Ur a' Stutzofokkal együtt, a' *Klebek* Regementyéből *Bischoff* Hadnagy, nem külömben Hadnagy *Blank* a' *Preiss* Regementyéből. — *Berbir* ostroma anuál nevezetesebb, a' *Dubitz*a vagy *Novi* ostrománál, hogy azoknak mindenike ellen tsak egy egy oldalról dolgoztak, ez ellen pedig két oldalról, felylyülről-is, alólról-is, *Banyaluka* felől.

M ó l d v á b ó l.

Printz COBURG Móldvában, már *Paravdig* ment, a' honnan Jun. 29. napján azt írja: hogy F. M. L. SPLÉNYI, a' ki egy falka külömb-külobbféle Regementekből maga mellé vett Legénységgel *Petruskány*-nál áll, az említett hónapnak 22-dikén, a' *Barkó* Magyar Lovas Regementyéből *Geringer* Kapitány Urat olly parantsolattal el-küldötte, hogy *Kafsindtól* fogva *Kimpurdig* az egész környéket, és ha lehetséges volna, még tovább-is szemlélné-meg, adván késé-
röbe 's őrizetül melléje még száz embert a' Tsászar Hufzárjai közzül, *Podmanitzky* Kapitány Ur vezérlése alatt. El-jutván még azon nap *Kafsindhoz*, ott találák Major *Deli Basdt* 80 Arnautákkal, vagy Albániabeliekkel együtt, kit-is, minekutánna nagyobb bátorlágnak okáért, melléjek vettek volna,
más

más nap, az az 23-dikán, Kimpuráig nyomultak, holott az alatt mig Kapitány Geringer Ur, egy halomról a' környéket megnézkélte, 's papirosra le kezdte venni, egygyet kerültek, 's minden-felé vizsgálódtak. Tsak hamar azonban az Arnauták hirit hozták, hogy 150. Török gyalogság 21-dikén, estvénden Kimpurába jött, 's minekutánna a' még ott maradtott lakofoktól 4 szekérre való eleféget ki-tsafart vólna, Vifonta felé vette úttyát. Magának Geringer Kapitány-nak-is szemibe tünt valamelly bizonyos számu népe az ellenfégnék. Minek okáért a' Vifonti hegyről, fő Hadnagy *Osterhuber* Ur Regementyebéli 20 Tsászárral Hufzárókkal, és 30 Arnautákkal oda küldödött, ki-is azzal jött vissza, hogy a' szélső vigyázatra ki-rendeltetett emberei az ellenfégnék, mihelyest őket feléje közelíteni látták, futásra vették a' dolgot, a' melly része pedig az ellenfégnék Vifontában vólt, már a' *Rákofsa* felé vette magát. Erre nézve a' Legényfégné parantsolatot vett, hogy Kimpurától a' Susika patakja mentében, Rákofsa felé indullyon. A' menés közben az Arnauták egy lakosra akadtak, a' ki azt beszéllte, hogy tsak kevéffel az előtt egy Török Zászló-Tartó, 45 Jantsárokkal, a' közelebb való erdőbe vette magát. A' beszéd hallására, Dely Bafa önként ajánlá magát, hogy ő a' maga embe-
reivel

reivel rajtok megy a' Törökökön. Minek-
tánna tehát Podmanitzky Kapitány Ur, ve-
zérlefe alatt való népét el-olstván, a' Susika
völgye - környékét jobb és bal felől az erdő
körüli meg-visgálta, 's a' szükséges rendelést-
is meg-tette volna, azon esetre, ha az er-
dőben lévő ellenfélegnek fegittsége találna
jönni, az említett Dely Basa be-indúlt az
erdőbe, népének felét lovon meg-hagyván,
felét pedig gyalog vivén. Hogy az ellenfélegre
reá talált, a' melly egy olly mély gödörbe
vette vólt magát, a' mellyhez csak egy ol-
dalról lehetett menni, embereit három tso-
portba állította, és az ellenféleget egy idő-
ben három felől meg-támadta. Népének két
részével az ellenfélegre mind addig tüzeltetett,
mig a' Törökök közzül 25-en el-estek, foka
meg-febefedtek, és hárman el-fogattak,
mellyet látván a' többiek, eggyenként a' sűrű
erdőbe fzaladtak, a' hová nem lehetett lovon
utánnok menni. A' miénk közzül egy Ar-
nauta esett-el, és egy ló, ezen kívül egy-
nehány lovak febet kaptak, 's nevezetessen
az-is, mellyen a' Major maga ült.

Erdélyből.

A' mostani hadi Igazgatójától Erdély
Országának, Hertzeg *Hohenlóhe*-től, az a' tu-
dosítás jött, hogy a' *Vulkáni Puffushoz*, kö-
zel

B

zel

zel 600 Török csoportozott öfzve, annál a' helynél, a' hol a' töveiknél be, de egéffzen el-nem vágott ágas bogas fák egymásra vagy-nak dötögetve, hogy ezek az ellenség bé-tsapáfa ellen tartalékúl legyenek *). De hogy *Krey* Ur, az első Oláh gyalog Rege-ment Obestere, 100 gyalogokkal, és egyne-hány Huszárokkal a' *Schyl* folyó vizén túl mutatta magát, a' Törökség nagy hirtelen-féggel hátrálásra vette a' dolgot, és hogy fellyebb jött-is az Obester Ur, nem látott fenkit-is az ellenség közzül. A' Fogarasi bértzeken-is mintegy 2000-ig való Török el-jött egéffzen a' *Skerifora* hegyéig. De mi-helyt észre vette, hogy jó számu gyalogfág 's lovasfág veri ellene a' készülöt, tsak ta-nátsoffabbnak ítélte magát fokáig nem mu-togatni, hanem egyfzerre fel-kerekedett, 's a' bértzekbe el-tünt.

Töltsvárnál Major *Binnsfeld* egy Sva-dron Székely Lovasfággal elébb nyomúlván *Oratyétöl* egész *Rukurig* számos kerülö, 's vizsgálódó katonákat küldött, de ezek fem-mi ellenségre nem akadtak. Minden bizony-nyal

---

*) Ezt a' Németek egy szóval *Verhan-nak*, a' Magyarok pedig *vágás-nak* nevezik.

Kis Hun Fegyverházi Kötetek írta. 1789

Oroszázi Feltér metzette.

GRÓF ERDŐDI REGEMENTJE.

nyal tehát nagyot kellett neki kerülni, 's úgy ment vissza *Kimpolungba*.

Szeben, 29-dik Jun. Az Arnautáknak szabad serege, melly *Kineennél* fekszik, újra meg-szaporodott a' napokban, némelly által-fzökött Havas-al-földiekkal, számokkal egygyütt bátorfágok - is nevededik. Ugyan-is a' minap egy tsoport közüllök Havas-al-földére bé-tsapott, 's majd ezer juhot, és száz ökröt által hajtott.

E L E G Y E S

T U D Ó S I T Á S O K.

Gróf Erdödi Magyar Lovas Regimentjének fel-állítástól fogva, e' folyó esztendőig való rövid Historiája.

Ezen vitéz Regiment ez előtt száz esztendővel, az az, 1689-dik esztendőben, Februáriusban, állittatott - fel; adatott legelsöben-is Gróf CZOBOR Ádámnak, és még ugyan ebben az esztendőben Gróf PÁLFI Jánosnak, minekutánna pedig ez egy vasas Regimentet nyere, 1700-dikban EBERGENI

Generálisnak; 1724-dikben bírt Gróf CSÁKY Diénes fő Hadi Vezérnek; és ennek 1741-dikben történt halálával, Gróf NÁDASDY Ferentz, hasonlóképpen fő hadi Vezérnek, amaz el-felejtethetlen Herósnak kezére. — Most 1783-diktól fogva viseli nevét Gróf ERDŐDY János Generális Úrnak, kinek tsak tsupán nagy nevének említése, fok magasztaló Oráziókkal fel-ér. Már mindjárt 1702-ben, és azután következett táborozásokban látta Olasz Ország, ezen Regiment vitézfégének jeleit. Idő jártával, az 1740-dikben kezdődött hadakozás alkalmatósággal-is meg-mutatta ez a' Márs szüleménnye, a' *Molvitznál, Hohenfridbergnél, és Soornál* esett ütközetekben, hogy Magyar vér foly ereiben. Hirdeti *Moysberg* még ma-is vitéz tselekedeteit: úgymint a' mellyre 1757-ben, Septembernek 7-dik napján rá ütvén, magát, a' hegyről le-nyomatott Gyalogfágba keményen bé-vágá, és tőle 3 zászlót elnyere; a' *Landshuti* ütközetben-is, 1760-dik esztendőben, 500-at az ellenség közzül elfogott, és egy zászlót a' Lovasoktól, 2 ágyúval együtt el-vett. Sok vólna elő-számlálni ezen nemes Regimentnek minden vitéz tselekedeteit, mellyeket mind az előbbeni, mind nevezetesen az ez előtt 10 esztendővel folytatott Prusszus háborúban nyilván ki-mutatott.

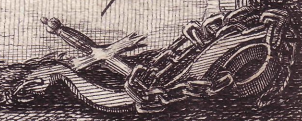
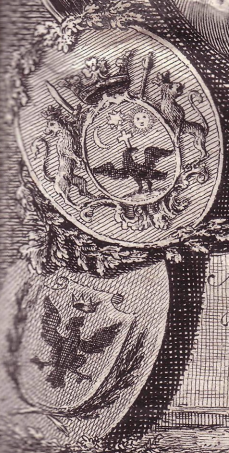
Györi Ft., Eiltes v. Sigmund. v. t. 1789

A' T'SÁSZÁR MAGYAR LOVAS REGEMENTJE

20

Alexander Hyspelantes
Walachiaæ Princeps.

A' mostani Török háborúnak kezdetével újj alkalmatosfágot kapott, érdemeinek tetézéfére. Az első remekjét hajdani vitézségének meg-tette mindjárt, a' közelebb le-folyt 1788. esztendőben, Böjtmás havának 22. napján, a' midön Oberster FÁBRY, Major RÉVAY, és SZÖRÉNYI Kapitány gyors és okos vezérlések alatt *Moldovában Bottufán* városát, vidékével együtt, el-foglalta, és, ezen szándékában meg-gátolni kívánó IBRAHIM NAZIR Basát, 900 válogatott népével együtt, *Jász* városá felé, három mértföldig visszä verte.

Ezen hónap még el nem múlt, hogy Obester Fábry a' meg-futamtatott Ibrahim Basát fel-kereste, azt *Lárga* tájján megtámadván, tanyázó helyéről fel-kergette, és ekképpen *Jász* városához közelebb nyomúlt. A' fel-rezzent Basa, népét *Bulbosá*-hoz visszä vonván, *Izmdel* felé verte a' készület, a' hová IPSYLÁNDI a' Moldvai Fejedelem-is szándékozik: hanem más uton. — Fábry, vele született szemefségéhez képest, melly szép tulajdonfág minden igaz katonának ugyan, de kivált eggy jó hadi Vezérnek, meg-kivántató tzimere; a' dolognak miben létét ki-tanulván, Ipsylándinak útját el-állá, személlét, udvari Tisztjeivel, 's minden vele lévő vagyonával egyetemben,

kézre kerité, és *Csernovicsba* küldé; maga pedig hadi népével együtt *Jász* várofsába bé-szálla.

Hogy a' győzedelmekre, nem tsak vak-tában találtak az Erdödi Húszárok, hanem hogy átallyában jó katona a' Magyar más ellenfég ellen-is, különöffen pedig a' Török ellen, meg-bizonyították ök azt, több más regementbéli véreikkel együtt, *Chotzim* tájján-is, Szent Jakab havának 28-dik' napján. Itt az ellenfég száma állott 4000 emberből, rész szerént Törökből, rész szerént pedig Tatárból, mellynek -is ő a' nagyobb részével népünknek jobb szárnyát akarta meg-kerülni. Ezre vévén KÉPÍRÓ, ezen nemes Regementnek fő Strázsamestere, az ellenfég' szándékát, szava után halgató népet nagy gyorsasággal 's okofsággal öt tsoportban annak ellenébe állítá. Az ellenfég elkezdte ugyan az ütközetet; de ekkor tsak hamar hátrálni kezdett; hanem másod izben annál nagyobb dühöséggel rohana, íszonyú rijjadások 's rémitő kiáltások között, fokkal kevesebb számu népünkre; 's a' mi igaz, tsak igaz, olly erőffen fogta a' dolgot, hogy már Húszárjaink tovább véle ki-kötni nem merészlettek vólna, hanemha Képiró Fő Strázsamester Urnak ritka bátorfágú példája, beléjek újj lelket adott vólna, mellytől lelke-

kesítettvén, már nem egyébről, hanem tsak vagy győzedelemről, vagy Hazájokért való magok fel-áldozásokról gondolkoztak; minnekokáért-is magokat egészen el-szánván, már lankadni kezdett karjaikat, mintegy meg-újjúlt erővel, a' további viadalra ismét fel-vonták, villám módjára az ellenség közzé tsapának, azt vissza verék, és három órákig tartott verekedés után-is, a' tsata piatzot diadalmassan meg-tarták. Ezen tsatában egy *Makrantzi* nevezetü köz ember igen különös bátor szívűséggel forgatta magát, úgy hogy egy nagy érdemü Generális Ur-is, hozzánk botsátani méltóztatott, 's háláadó szívvel vett betses levelében méltónak ítélte tselekedeteit az említésre. Tudni-illik az említett *Makrantzi* néki vága egy izmos Töröknek. Ez a' vágás közben amannak kardját meg-kapá. *Makrantzi* mindazáltal meg-nem ijjed, hanem torkon kapja ellenségét, 's a' földre teriti, de ennek mások segítségére érkezvén, *Makrantzit* árkánnyal el-fogák, de *Makrantzi* itt-is meg-mutatá, hogy nevét magával hordozza, mert a' vélt prédájával sebessen vissza fordúlt ellenségének utánna ragaszzkodik, 's azt le-vágta.

A' nemes Erdödi Húszár Regementnek nagy ditsőségre szolgál továbbá, hogy kebelebéli vitéz Kapitányról, PIÁTSEK Ur-
 B 4 ról,

ról, a' virtust betsülni tudó ELMPT Orosz Generális Ur olly nemes vallást tett, hogy ő a' fenn nevezett Hufzár Kapitány Ur vitézfégének köszönheti nagy részént, a' *Pruth* vizénél 7000-nél számofabb ellenségen, magának tsupán 8, annak pedig 200 ember kárával vett győzödelmét. — Ugyan Augustusnak 30-dikán adta Képiró Ur, újj Tisztfégre, ugymint Oberstleidinántsfagra lett emeltetésének alkalmatofságával, ismét újj próbáját maga, 's Hufzárjai vitézfégének. Mert az említett napon, *Beltzestinél* tsupán ezred magával 7000 ellenséget nyoltz izben diadalmassan vissza vert; és midön az ellenség még kilentzedszer-is vakmerőfégre vetné magát, azonban pedig Gr. NEMES Oberstleidinánt Ur, vitéz Székelyeivel alkalmas időben érkezvén, az ellenségnek hátulról kerüle, mind a' két részről tüzeffen fogván a' dolgot, a' 7000 embert a' bámulásig úgy meg-verték, hogy 700-an közzülök el-veztek, 28-an rabokká lettek, 's három zászlók-is a' mieink kezekre birtak. Itt KÁLMÁNY Kapitány Ur, maga Svadronnyával 50 Törököt végzett-ki a' világból, egy *Kralikovits* nevezetü közember pedig, a' *Képiró* Oberster Ur bizonyítása szerint, tsupán maga öt tsalmásnak járt végére. A' vert hadat a' győzedelmes nép egész *Jász* várofáig üzé, 's az újjonnan választatott Fejedelemre 's Tatárkhánra-is,

kik

kik még két Basákkal együtt Jász városfában valának, úgy reájok ijesztett, hogy azok minden népeikkel együtt, siettséggel a' városból ki-lopódván, nyakra före egész négy mértföldig szaladának, 's el-távozáfokkal, az újj vendégnek, úgymint SPLÉNYI hadi Vezérnek, népével együtt, ha mind kéntelen-is, szállást engedének.

Valamint jól kezdték, ditséreteffen folytatták, úgy derekassan-is végezték az Erdödi Húzfárok, az el-múlt 1788-dik esztendőben Oktobernek 14-dik napján vitézkedéseket. Történt tudniillik, hogy az említett napon, az ellenség, három tsapatban, igen feles számmal a' Feldmarsal-Lieutenant Splényi alatt lévő, két folyó-víz, úgymint *Szereth* és *Tatros* között fekvő népünkre dühösen reá tsapott. Midön látná Fábri General-Major, hogy az ellenség, főképpen a' bal felől négy szeg formában álló népnek esett, oda rendelé Major NOVÁKI-t, 's Oberstleidinánt NEMES-t, amaszt egy osztály Erdödi, ezt pedig egy osztály Székely Húzfárokkal együtt, kik bé-vágván magokat az ellenség közibe, tsak hamar 54-et le-aprítottak. Mellyet látván az ellenség futásnak vevé a' dolgot. A' mieink közülök 5-öt elevenen el-fogának, 2 zászlót-is, 40 lovakkal együtt el-vevének.

B 5

Való-

Valóban egy egész könyvet kellene írunk, ha ezen nemes Regimentnek minden vitéz tselekedeteit elő akarnánk számlálni. Elég lészen, ha meg-jegyezzük, hogy a' kiknek szerentséjek lehet ezt a' nemes Regimentet közelebbről esmerni, közönségesen meg-vallják, hogy tagjai mind vitézkedésekre, mind pedig külső tekintetekre nézve egyről egyre Mársnak valóságos magzati. Szükség azonban, hogy ezen itt következő Tiszteik, a' maradékoknak például fel-tételessen a' vitézkedésben: Oberster (már mostan Generális) FÁBRY; Major (most Obester Barkó Regimentjében) KÉPIRÓ; mostani Oberster KOSZTOLÁNYI; Kapitány (most Major) PIÁTSEK; Major NOVÁKI; azután KÁLMÁNY, B. SZÖRÉNYI, RAKOWSZKI, SZARVASI Kapitány Urak, végre PALUGYAI, KOTSI, SZABÓ Hadnagy Urak *).

Az

---

*) Ez a' nemes Regiment a' múlt esztendőnek vége felé Moldva Országából jött-ki, és mostan a' Bánátban fekszik. A' Legénység többnyire *Fejérvár, Veszprim, Vas, és Soprony* Vármegyéből való. Mostan a' Hertzeg Eszterházi Antal gyalog Regimentjéhez tartozó Rekrutákból szedik belé az Ifjakat, ha mikor reájok szükség vagon. — Így fogjuk a' többi Magyar Lovas és Gyalog Regimenteknek historiaját-is képeikkel meg-küldeni.

* * *

Az el-múlt napokban, két érdemes Tagjai az egyesült Magyar 's Erdély Országai *Cancellariának*, úgymint Gróf SAUER Kajetán, és MIKOS Mihály Udvari Tanácsos Urak, a' köz-jónak elő-mozdítására tzelező hasznos fáradozásokra nézve, ö Felfégétől méltóknak ítéltettek, kik a' Szent István kifibb keresztyével meg-tiszteltessenek. A' mennyivel hathatóbban serkentenek minden nemes sziveket az ollyan példák, melyek nyilván arra mutatnak, hogy a' valóságos érdemet, maga gyakran a' szerentse-is nyomba követi: annyival kötelelesebbeknek esmertük arra magunkat, hogy fenn megnevezett Mikos Udvari Tanácsos Urat Hazánkfiával közelebbről meg-esmértesseük. — Ezen Urnak születésével ditsekedhetik *Soprony* városa. Már gyermekségében belöle ki-tsillámló elmebeli tehetségek, 's szivének szép tulajdonfái, Nemes Szüleinek 's Tánitónak felöle nagy reményféget nyujtottak. Meg-járta Orosz és Frantzia Országot, Angliát, Hollandiát, és Belgium Catholicumot. 1764-dikben jelen vólt Frankfurtban, a' Római Király választásakor; Bétsben, a' Hadi-Cancellarián eleintén tsak *Accessistává* tététt. De minthogy az arany szembe tünik, ha a' földön hever-is, innen tsak hamar *Medio-*
let-

lanumba küldetett *Concipistafágra*; és onnan nem sokára *Gallitziába* Hadi *Commissariusnak*. Minekutánna ujjabb érdemeivel nagyobbakra is alkalmas voltát bővön ki-mutatta volna, az utolsó Prusszus háború alkalmatofságával Tseh Országban Igazgató Hadi Titoknokká lett, honnan a' békeféség meg-készülésével ugyan tsak Titoknoki rangal, a' fő hadi Cancellariához vissza került. Hogy a' Fejedelem illy fáradhatatlan's nagy tapasztalásu Tisztjét még annál inkább-is meg-jutalmazhassa néki, a' Magyar 's Erdély Orzági *Cancellaria* nagy érdemü Tanátsos Férfiai között széket rendelt, a' kik-is ez értelmes Hazafiokat olly örömmel fogadták, mint a' millyen belső meg-illetődésfel váltak-meg tőle előbbeni Tisztii tárfai.

* * *

Horvát Orzágból egy levelező Tárfunk a' többi között ezt írja: „Itten Károly városában napoltak a' minap a' VUKÁSOVITS szabad feregebéli Lovafok. Nagyobb részént mind Magyarok; valóban szép Legények, vigak, ugrálnak 's tántzólnak. Tsak azt fajnálják, hogy a' lovaik roffzatskák. Okául azt adják a' földieink, hogy a' fok gyakorlásban (*exercitium*) romlottak-meg. Ezek az el-múlt éjtszakán meg-próbálták, ha vall-
jon

jon tudnának e' szabad feregek módjára lopni. Egy kereskedőnek az udvarán lévő őljába bé-vették magokat, a' jáfzolról a' borjút el-oldották, 's vitték a' *Kulpa* partyához egy hajóba, ott szaporán vérét vették, megnyúzták, és a' bőrét, fejével együtt ott hagyták. Más nap a' kár vallott reá akadt a' borja bőrre, és midőn ottan áltában minden-felé gyanakodna, szemébe tűnik egy kis papiros a' borju fülében, mellyre a' tsintalan zsákmányozók ezt irták: *Ezt a' borjut a' farkasok ették-meg.* — Furtsának tettzik első tekintettel ez a' tselekedet: tsak hogy ha az ember meg-fontollya, igazán farkashoz illő: neha mi ezen történetet inkább furtsa találmánynak, mint sem valóságának tartjuk.

* * *

Juniusnak 21-dik napján *Káránsebesből*, hozzánk utasított Leveléből egy érdemes Hazánkfiának ezeket olvassuk: „Mi itten békefégesen táborozunk. Vitézeink (érte a' nemes Erdői Regimentjét) magokat, a' többiekkel együtt, fegyverben gyakorolják. Híre az ellenfégnak még sehol sintsen. Azonban tsatáznak a' Vármegyék az ide való hegyi tolvajokkal. Juniusnak 15-dik napján

10 olyan rabló Oláhoknak fejét hozták ide a' táborba, kiket eggyenként löttek által. A' fiaik többnyire szabad feregbéliek, de ezek-is atyaik példájokat követvén, tsak a' minap negyvenen szöktek-el záfzlójok alól, minekutánna Kapitányokat igen kegyetlen módra meg-ölték volna. De egynehányan közzülök már kézbe kerültek. — A' táboroknál szünnek a' betegségek, a' miolta Ő Felsőge kegyelméből 5 és 6 krajtzáros boro-
kat ihatunk. — Az Egek adnák, hogy Ő Felsőge-nek-is szünne már régtől fogva rajta uralkodó betegsége!!

* * *

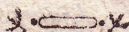
Az újra el-indított *Mindenes Gyűlyteménynek* ezen hónapnak első napján Komáromban költ első levelét, valamint mi itt Bétsben nem külömben vettük, mintegy drága kintset: úgy meg-vagyunk felölle tökéletessen győzöttetve, hogy ezt az érdemes Közönség-is szivbéli valóságos örömmel 's belső meg-elégedéssel fogadta. Ugyan azért nem itéllyük szükfégesnek, egy olyan gyönyörű, 's a' Közjónak elő-mozdítására erányzott munkát kedves Hazánk' szerető fiai előtt hofzias beszédekkel magasztalni, a' mellyet tsak a' kezekhez érkezett zsengeje-is már előre elegendőképpen meg-ditsér mind azoknál, valakik jó íz érzéssel birnak, 's Hazájokhoz tiszta szivvel viseltetnek.

Tsu-

Tsupán tsak az olyan érdemes olvasó Urakhoz intézzük kérésünket, a' kiknek még talám nem vólt szerentséjek, a' Komáromi Társaság megbetsülhetetlen igyekezete felől egész tudományt venni, hogy az eránt munkás hajlandóságokat megbizonyítani, 's másokkal-is megbizonyíttatni tartsák olly kötelefségeknek, mellyet Hazájokhoz vonzó szeretetek ír eleikbe.

Az említett tiszteletre 's szeretetre méltó Társaságnak szándéka az, hogy ha Gyülytemények olvasóinak száma kilentz százra, vagy ezerre rá megy; tehát minden esztendőben leg-alább ezer Tallért fognak a' Magyar nyelvnek, és azon a' szükséges tudományoknak virágoztatására, fordítani. A' ki hát a' Komáromi Mindenes Gyülyteményre fél esztendőre 5 forintokat előre fizetni nem fájna: az azon felül, hogy magát minden héten kéttzer, egyegy árkus Gyülytemény olvasásával hasznoffan gyönyörködteti, Hazája boldogításában is eszköz lesz. A' Bétsi Magyar Uraság ugyan azon kilentz fő Grófokon kívül-is, kiknek előre való fizetéséről a' Gyülyteménynek első Levelében emlékezet vagyon, eggyező szívvel el-tökéllette magát, hogy az érdemes Társaságnak nemes igyekezetét, mind maga elő fizetésfel fogja gyámolítani, mind másokat-is példája követésére felsorakenteni el nem múlat.

Leve.

Levelét kiki ilyen felül-írással frankózhajta:
A' Mindenés Gyűlytemény szerzőinek.

Komáromban.

A' két árkushoz ezen mettzést-is ide rekesztettük, melly a' peretzés golyóbist (sphaera armillaris) ábrázollya. Ez, és még ilyen három metztzés azon Könyv eleibe fog köttetni, mellyet ilyen név alatt: *Földnek rövid le-írása*, fogunk ki-adni, és mihelyest a' múlt esztendőbeli tsaták' historáját, az Armádia állapottyának, a' katonafág' külömb-külfömbféle nemeinek 's fel-osztásának s. a. t. elő-adását el-végezzük, vagy Pofán, vagy pedig más különös alkalmatofság által az érdemes Olvasóknak ígérletünk szerint ingyen le-küldjük. A' nagy Mappák, mellyeknek ki-mettzése fok időt kíván: ezentül fognak egy két hónap múlva le-küldödni. Ne vélje tehát az érd. Publicum, hogy a' meg-ígért Mappák tsak ilyen nagyságuak lennének.

Ezen úgy nevezett peretzés golyóbisra, most előre rövideden tsak ezeket jegyezzük-meg: hogy a' Mathematicufok, a' föld golyobisának könnyebb móddal lehető, 's bizonyosfabbban való ki-mérése végett némelly pontokat és peretzeket, vagy abrontsokat gondoltak-ki, mellyek mind együtt öszveféggel a' peretzés golyóbist formállják. A' két pont, az északi és déli fark. Ezen két pontnak egyikétől fogva a' másikáig, egy lineát vontak a' föld golyobisán keresztül, mellyet föld tengelyének neveztek. A' peretzek, vagy abrontsok két félék: nagyobbak és kissébbek. A' nagyobbak, mellyek a' föld golyóbisát két egyenlő részre osztják, ezek: Déli abronts, *Meridianus*; középső abronts *Aequator*; határozó *Horizon*; állatos *Zodiacus*; nap útja *Ecliptica*; két Kolurus *Coluri*. A' kissébbek pedig, a' két farki abronts, *Circuli polares*; és két térítők *Tropici*.